

Sygn. akt I ACa 18/20

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 marca 2022 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: Sędzia Beata Kozłowska

Protokolant: Magdalena Turek

po rozpoznaniu w dniu 2 marca 2022 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa Z. Ł. i W. Ł.

przeciwko (...) Spółce Akcyjnej z siedzibą w W.

o zapłatę i ustalenie

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 6 listopada 2019 r., sygn. akt I C 1039/17

I. zmienia zaskarżony wyrok:

- w punkcie pierwszym częściowo w ten sposób, że:

1. ustala nieważność umowy o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych (...) o nr (...) z dnia 29 marca 2007 r. zawartej przez Z. Ł. i W. Ł. oraz (...) Bank Spółkę Akcyjną z siedzibą w W.,

2. zasądza od (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz Z. Ł. i W. Ł.:

a) kwotę 206 600, 30 zł (dwieście sześć tysięcy sześćset złotych trzydzieści groszy) z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 23 października 2020 r. do dnia 31 maja 2021 r. oraz kwotę 85 331, 40 CHF (osiemdziesiąt pięć tysięcy trzysta trzydzieści jeden franków szwajcarskich czterdzieści centymów) z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 23 października 2020 r. do dnia 31 maja 2021 r., przy czym zapłata tych kwot winna nastąpić po zaoferowaniu przez Z. Ł. i W. Ł. (...) Spółce Akcyjnej z siedzibą w W. kwoty 334 299 zł (trzysta trzydzieści cztery tysiące dwieście dziewięćdziesiąt dziewięć złotych),

b) kwotę 48 446, 13 zł (czterdzieści osiem tysięcy czterysta czterdzieści sześć złotych trzynaście groszy) z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 23 października 2020 r. do dnia 31 maja 2021 r. oraz kwotę 19 497,42 CHF (dziewiętnaście tysięcy czterysta dziewięćdziesiąt siedem franków szwajcarskich czterdzieści dwa centymy) z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 23 października 2020 r. do dnia 31 maja 2021 r., przy czym zapłata tych kwot winna nastąpić po zaoferowaniu przez Z. Ł. i W. Ł. (...) Spółce Akcyjnej z siedzibą w W. kwoty 110 000 zł (sto dziewięć tysięcy złotych) .

c) kwotę 27 685,36 zł (dwadzieścia siedem tysięcy sześćset osiemdziesiąt pięć złotych trzydzieści sześć groszy) z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 23 października 2020 r. do dnia 31 maja 2021 r. oraz kwotę 33 589,33 CHF (trzydzieści trzy tysiące pięćset osiemdziesiąt dziewięć franków szwajcarskich i trzydzieści trzy centymy)

z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 23 października 2020 r. do dnia 31 maja 2021 r., przy czym zapłata tych kwot winna nastąpić po zaoferowaniu przez Z. Ł. i W. Ł. (...) Spółce Akcyjnej z siedzibą w W. kwoty 98 717,95 zł (dziewięćdziesiąt osiem tysięcy siedemset siedemnaście złotych dziewięćdziesiąt pięć groszy),

- w punkcie drugim w ten sposób, że zasądza od (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz Z. Ł. i W. Ł. kwotę 11 817 zł (jedenaście tysięcy osiemset siedemnaście złotych) tytułem zwrotu kosztów procesu,

II. oddala apelację w pozostałym zakresie,

III. zasądza od (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz Z. Ł. i W. Ł. kwotę 9 100 zł (dziewięć tysięcy sto złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Beata Kozłowska

Sygn. I ACa 18/20

UZASADNIENIE

Powodowie Z. Ł. i W. Ł. pozwem z dnia 9 października 2017 r. wnieśli o ustalenie nieważności umowy kredytu nr (...) o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych (...) waloryzowany kursem CHF z dnia 20 lutego 2007 r., zawartej z pozwanym (...) S.A. z siedzibą w W. oraz o zasądzenie na ich rzecz od pozwanego solidarnie kwoty 206.600,30 zł oraz kwoty 85.331,40 CHF wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie, liczonymi od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty; ewentualnie w razie uznania, że żądana przez stronę powodową kwota z tytułu zwrotu przez stronę pozwaną nienależnego świadczenia powinna być zasądzona w polskich złotych, wnieśli o zasądzenie od strony pozwanej na rzecz strony powodowej solidarnie kwoty 526.507,72 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie, liczonymi od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty. W razie oddalenia żądania z pkt 1, powodowie wnieśli o ustalenie, że między stroną powodową a stroną pozwaną, nie istnieje stosunek zobowiązaniowy, mający swoją podstawę w umowie nr (...) o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych (...) waloryzowany kursem CHF z dnia 20 lutego 2007 roku, zawartej pomiędzy Z. Ł. oraz W. Ł. a (...) S.A., z którego wynikałby obowiązek strony powodowej do zapłaty na rzecz pozwanego kwoty kapitału kredytu większej niż 344.000 złotych; o ustalenie, że między stroną powodową a stroną pozwaną, nie istnieje stosunek zobowiązaniowy, mający swoją podstawę w umowie nr (...) o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych (...) waloryzowany kursem CHF z dnia 20 lutego 2007 roku, zawartej pomiędzy Z. Ł. oraz W. Ł. a (...) S.A., z którego wynikałoby roszczenie pozwanej do wyliczania raty kredytu strony powodowej w oparciu o kurs sprzedaży franka szwajcarskiego obowiązującego u pozwanej, kurs Narodowego Banku Polskiego albo w oparciu o jakikolwiek pozaumowny kurs franka szwajcarskiego; o ustalenie, że na podstawie umowy nr (...) o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych (...) waloryzowany kursem CHF z dnia 20 lutego 2007 roku, zawartej pomiędzy Z. Ł. oraz W. Ł. a (...) S.A., strona pozwana ma względem strony powodowej roszczenie o zapłatę odsetek umownych liczonych od kwot faktycznie wypłaconych stronie powodowej, a nie od kwot nominowanych umownie kursem franka szwajcarskiego.

Jednocześnie powodowie wnieśli o ustalenie nieważności umowy nr (...) o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych (...) waloryzowany kursem CHF z dnia 29 marca 2007 roku, zawartej przez nich z (...) S.A. oraz o zasądzenie na ich rzecz od pozwanego solidarnie kwoty 48.446,13 złotych oraz kwoty 19.497,42 CHF wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie, liczonymi od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty; ewentualnie w razie uznania, że żądana przez stronę powodową kwota z tytułu zwrotu przez stronę pozwaną nienależnego świadczenia powinna być zasądzona w polskich złotych wnieśli o zasądzenie od strony pozwanej na rzecz strony powodowej solidarnie kwoty 121.541,96 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie, liczonymi od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty. W razie oddalenia żądania z pkt 7, powodowie wnieśli o ustalenie, że między stroną powodową a stroną pozwaną, nie istnieje stosunek zobowiązaniowy, mający swoją podstawę w umowie nr (...) o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych (...) waloryzowany kursem CHF z dnia 29 marca 2007 roku, zawartej pomiędzy Z. Ł. oraz W. Ł. a (...) S.A., z którego wynikałby obowiązek strony powodowej do zapłaty na rzecz pozwanego kwoty kapitału kredytu większej niż 110.000 złotych; o ustalenie, że między stroną powodową a stroną pozwaną, nie istnieje stosunek zobowiązaniowy, mający swoją podstawę w umowie nr (...) o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych (...) waloryzowany kursem CHF z dnia 29 marca 2007 roku, zawartej

pomiędzy Z. Ł. oraz W. Ł. a (...) S.A., z którego wynikałoby roszczenie pozwanej do wyliczania raty kredytu strony powodowej w oparciu o kurs sprzedaży franka szwajcarskiego obowiązującego u pozwanej, kurs Narodowego Banku Polskiego albo w oparciu o jakikolwiek pozaumowny kurs franka szwajcarskiego; o ustalenie, że na podstawie umowy nr (...) o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych (...) waloryzowany kursem CHF z dnia 29 marca 2007 roku, zawartej pomiędzy Z. Ł. oraz W. Ł. a (...) S.A., strona pozwana ma względem strony powodowej roszczenie o zapłatę odsetek umownych liczonych od kwot faktycznie wypłaconych stronie powodowej, a nie od kwot nominowanych umownie kursem franka szwajcarskiego.

Równocześnie powodowie wnieśli o ustalenie nieważności umowy nr (...) o pożyczkę hipoteczną dla osób fizycznych (...) waloryzowaną kursem CHF z dnia 3 lutego 2009 roku, zawartej przez nich z (...) S.A. oraz o zasądzenie na ich rzecz od pozwanego solidarnie kwoty 27.685,36 złotych oraz kwoty 33.589,33 CHF wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie, liczonymi od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty; ewentualnie w razie uznania, że żądana przez stronę powodową kwota z tytułu zwrotu przez stronę pozwaną nienależnego świadczenia powinna być zasądzona w polskich złotych wnieśli o zasądzenie od strony pozwanej na rzecz strony powodowej solidarnie kwoty 154.384,31 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie, liczonymi od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty. W razie oddalenia żądania z pkt 13, powodowie wnieśli o ustalenie, że między stroną powodową a stroną pozwaną, nie istnieje stosunek zobowiązaniowy, mający swoją podstawę w umowie nr (...) o pożyczkę hipoteczną dla osób fizycznych (...) waloryzowaną kursem CHF z dnia 23 lutego 2009 roku, zawartej pomiędzy Z. Ł. oraz W. Ł. a (...) S.A., z którego wynikałoby obowiązek strony powodowej do zapłaty na rzecz pozwanego kwoty kapitału kredytu większej niż 100.100 zł; o ustalenie, że między stroną powodową a stroną pozwaną, nie istnieje stosunek zobowiązaniowy, mający swoją podstawę w umowie nr (...) o pożyczkę hipoteczną dla osób fizycznych (...) waloryzowaną kursem CHF z dnia 3 lutego 2009 roku, zawartej pomiędzy Z. Ł. oraz W. Ł. a (...) S.A., z którego wynikałoby roszczenie pozwanej do wyliczania raty kredytu strony powodowej w oparciu o kurs sprzedaży franka szwajcarskiego obowiązującego u pozwanej, kurs Narodowego Banku Polskiego albo w oparciu o jakikolwiek pozaumowny kurs franka szwajcarskiego; o ustalenie, że na podstawie umowy nr (...) o pożyczkę hipoteczną dla osób fizycznych (...) waloryzowaną kursem CHF z dnia 3 lutego 2009 roku, zawartej pomiędzy Z. Ł. oraz W. Ł. a (...) S.A., strona pozwana ma względem strony powodowej roszczenie o zapłatę odsetek umownych liczonych od kwot faktycznie wypłaconych stronie powodowej, a nie od kwot nominowanych umownie kursem franka szwajcarskiego.

Powodowie wnieśli także o zasądzenie od pozwanego banku zwrotu kosztów procesu.

Podstawą zarówno roszczeń głównych, jak i ewentualnych powodów było twierdzenie o nieważności umów zawartych pomiędzy stronami z uwagi na abuzywność postanowień zawartych przez strony umów w zakresie: sposobu obliczania wartości wypłaconego kapitału kredytu zgodnie z treścią których wysokość kredytu określona w umowie w złotych została przeliczona na walutę, do której indeksowany jest kredyt (CHF), wg kursu kupna waluty określonego w bankowej tabeli kursów walut, obowiązującego w dniu uruchomienia kredytów i pożyczki; sposobu obliczania wartości poszczególnych rat kredytów i pożyczki, zgodnie z treścią których wysokość zobowiązania będzie ustalana jako równowartość spłaty wyrażonej w CHF po jej przeliczeniu według kursu sprzedaży walut określonego w bankowej tabeli kursów walut. Ponadto, w odniesieniu do umowy nr (...) powodowie wskazywali, iż postanowieniami abuzywnymi w ich ocenie są również postanowienia na podstawie których pozwany bank uzależniał zawarcie umowy kredytu od ubezpieczenia kredytu z tytułu niskiego wkładu własnego.

Powodowie podnosili, że postanowienia zawartych z pozwanym bankiem umów kredytu oraz umowy pożyczki zostały skonstruowane z naruszeniem art. 69 ust. 1 Prawa bankowego. W ocenie powodów konstrukcja zawartych z pozwanym umów nie spełnia wymogów wskazanych w tym przepisie, co czyni umowy zawarte przez strony nieważnymi w myśl art. 58 k.c., ewentualnie powoduje ich nieważność w zakresie kwestionowanych w pozwie postanowień, z uwagi na ich sprzeczność z art. 385¹ § 1 k.c. W ocenie powodów świadczenia z tytułu oprocentowania kredytów oraz pożyczki pobierane dotychczas przez pozwanego stanowiły świadczenie nienależne .

Pozwany (...) S.A. z siedzibą w W. wniósł o oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie od powodów na swoją rzecz zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. Ponadto,

pozwany podniósł zarzut przedawnienia roszczeń w zakresie świadczeń spełnionych na rzecz Banku w okresie wcześniejszym niż 3 lata przed skutecznym wniesieniem pozwu.

Pismem z dnia 6 czerwca 2019 r. swój pogląd w sprawie przedstawił Rzecznik (...). Stwierdził on, że kredyt udzielony został w PLN i miał być spłacany w PLN. Indeksacja wynikająca z umowy, prowadząca do zmiany wysokości świadczenia w zależności od kształtowania się waluty obcej (CHF), stanowi w istocie wariant waloryzacji uregulowanej w art. 358⁽¹⁾ § 2 k.c. Klauzule waloryzacyjne oraz klauzule UNWW mają charakter blankietowy, nie spełniają warunku formalnej i materialnej przejrzystości i transparentności postanowień umowy, odwołują się do miernika wartości nie mającego charakteru obiektywnego i zewnętrznego, gdyż odwołanie następuje do kursów obowiązujących u kredytodawcy. Powoduje to, że nikt, poza przedsiębiorcą, nie jest w stanie zweryfikować zasad ustalania kursów walut, a w konsekwencji rat kapitałowo-odsetkowych. Klauzule powodują pobieranie przez kredytodawcę dodatkowego zysku poprzez stosowanie niejednolitego miernika wartości. Mają charakter rozrachunkowy skoro kredytodawca w relacji z kredytobiorcą nie dokonuje kupna i sprzedaży waluty obcej – jednostronnie ustalony i pobierany zysk banku nie jest powiązany z istotą i funkcją klauzul waloryzacyjnych. Podsumowując Rzecznik (...) stwierdził, że klauzule waloryzacyjne oraz klauzule UNWW stanowią nieuczciwe postanowienia umowne.

Wyrokiem z dnia 6 listopada 2019 r. Sąd Okręgowy w Warszawie:

1. oddalił powództwo;

2. zasądził od Z. Ł. i W. Ł. solidarnie na rzecz (...) S.A. w W. kwotę 10 817 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

Swe rozstrzygnięcie Sąd Okręgowy oparł na następujących ustaleniach faktycznych i następujących ocenach prawnych:

W dniu 29 grudnia 2006 r. powodowie złożyli do (...) Banku S.A. (obecna nazwa (...) S.A.) wniosek o udzielenie kredytu hipotecznego „(...)” w wysokości 344.000 zł waloryzowanego kursem CHF z przeznaczeniem na zakup na rynku wtórnym lokalu mieszkalnego numer (...) oraz lokalu mieszkalnego numer (...) położonych w T. przy ul. (...), refinansowanie nakładów własnych poniesionych na zakup przedmiotowych lokali oraz pokrycie opłat związanych z udzieleniem kredytu .

W dniu 13 marca 2007 r. powodowie złożyli do (...) Banku S.A. wniosek o udzielenie kredytu hipotecznego „(...)” w wysokości 110.000 zł waloryzowanego kursem CHF z przeznaczeniem na refinansowanie kredytu na indywidualne budownictwo mieszkaniowe udzielone przez Bank (...) S.A.

W dniu 15 stycznia 2009 r. powodowie złożyli do (...) Banku S.A. wniosek o udzielenie pożyczki hipotecznej (...) w wysokości 100.100 zł waloryzowanego kursem CHF.

W dniu 20 lutego 2007 r. powodowie zawarli z (...) Bank S.A. z siedzibą w W., umowę nr (...) o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych (...) waloryzowany kursem CHF. Kwota udzielonego kredytu wynosiła 344.000 zł, zaś wyrażona w walucie waloryzacji na koniec dnia 13 lutego 2007 r. według kursu kupna walut z tabeli kursowej (...) Banku S.A. – 146.034,98 CHF. Okres kredytowania został określony na 132 miesiące. Kredyt został wypłacony w złotych.

Splata kredytu miała być dokonywana przez powodów w formie równych rat kapitałowo-odsetkowych, w terminach i kwotach zawartych w Harmonogramie spłat, stanowiącym załącznik nr 1 i integralną część umowy, poprzez wpłatę gotówki w placówkach banku lub przelew środków na rachunek bankowy określony w § 6 ust. 2 umowy (§ 11 ust. 1, 2, § 12A ust. 1 umowy). Raty miały być spłacane w złotych po uprzednim przeliczeniu według kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej (...) Banku S.A., obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14.50 (§ 11 ust. 4 umowy).

Kredyt miał być oprocentowany według zmiennej stopy procentowej, Wysokość zmiennej stopy procentowej w dniu wydania decyzji kredytowej ustalona została jako stawka bazowa LIBOR 3M dla waluty, w której udzielony został

kredyt z dnia 29 grudnia 2006 r. wynosząca 2,10%, powiększona o stałą w całym okresie kredytowania marżę banku w wysokości 1,10% (§ 10 ust. 1, 2, § 1 ust. 8 umowy). Prowizja banku została określona na 1,20%, tj. 4.128 zł (§ 1 ust. 7 umowy).

Jako zabezpieczenie prawne udzielonego kredytu na zakupionej na kredyt nieruchomości ustanowiono hipotekę kaucyjną do kwoty 516.000 zł oraz ubezpieczenie niskiego wkładu własnego kredytu w (...) S.A.

W dniu 8 września 2011 r. strony zawarły aneks do umowy w przedmiocie zmiany waluty spłaty kredytu ze złotych polskich na walutę waloryzacji - franki szwajcarskie (CHF).

Powodowie wraz z zawarciem umowy oświadczali, że zostali dokładnie zapoznani z warunkami udzielania kredytu złotowego waloryzowanego kursem waluty obcej, w tym w zakresie zasad dotyczących spłaty kredytu i w pełni je akceptują, oraz, że są świadomi ryzyka kursowego i tego, że konsekwencje związane z wahaniami kursu złotego wobec obcych walut mogą mieć wpływ na wzrost kosztów obsługi kredytu. Oświadczyli także, że zostali dokładnie zapoznani z kryteriami zmiany stóp procentowych kredytów oraz zasadami modyfikacji oprocentowania kredytu i w pełni je akceptują (§ 30 ust. 1 i 2 umowy).

W dniu 29 marca 2007 r. powodowie zawarli z (...) Bank S.A. z siedzibą w W. umowę nr (...) o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych (...) waloryzowany kursem CHF. Kwota udzielonego kredytu wynosiła 110.000 zł, zaś wyrażona w walucie waloryzacji na koniec dnia 14 marca 2007 r. według kursu kupna walut z tabeli kursowej (...) Banku S.A. – 46.345,06 CHF. Okres kredytowania został określony na 180 miesięcy, tj. do dnia 1 kwietnia 2022 r. (§ 1 ust. 2, 3, 3A, 4 umowy). Kredyt został wypłacony w złotych.

Spłata kredytu miała być dokonywana przez powodów w formie równych rat kapitałowo-odsetkowych, w terminach i kwotach zawartych w Harmonogramie spłat, stanowiącym załącznik nr 1 i integralną część umowy, poprzez wpłatę gotówki w placówkach banku lub przelew środków na rachunek bankowy określony w § 6 ust. 2 umowy (§ 11 ust. 1, 2, § 12A ust. 1 umowy). Raty miały być spłacane w złotych po uprzednim przeliczeniu według kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej (...) Banku S.A., obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14.50 (§ 11 ust. 4 umowy).

Kredyt miał być oprocentowany według zmiennej stopy procentowej.

Jako zabezpieczenie prawne udzielonego kredytu na nieruchomości wskazanej w § 2 ustanowiono hipotekę kaucyjną do kwoty 165.000 zł, przelew praw z tytułu umowy ubezpieczenia od ognia i innych zdarzeń losowych nieruchomości obciążonej hipoteką oraz przelew praw z tytułu umowy grupowego ubezpieczenia na życie i całkowitej niezdolności do pracy Bezpieczny Kredyt dokonany na warunkach określonych w oświadczeniu o przystąpieniu do Umowy Ubezpieczenia.

W dniu 8 września 2011 r. strony zawarły aneks do umowy w przedmiocie zmiany waluty spłaty kredytu ze złotych polskich na walutę waloryzacji - franki szwajcarskie (CHF).

Powodowie wraz z zawarciem umowy oświadczali, że zostali dokładnie zapoznani z warunkami udzielania kredytu złotowego waloryzowanego kursem waluty obcej, w tym w zakresie zasad dotyczących spłaty kredytu i w pełni je akceptują oraz, że są świadomi ryzyka kursowego i tego, że konsekwencje związane z wahaniami kursy złotego wobec obcych walut mogą mieć wpływ na wzrost kosztów obsługi kredytu. Oświadczyli także, że zostali dokładnie zapoznani z kryteriami zmiany stóp procentowych kredytów oraz zasadami modyfikacji oprocentowania kredytu i w pełni je akceptują (§ 30 ust. 1 i 2 umowy).

W dniu 3 lutego 2009 r. powodowie zawarli z (...) Bank S.A. z siedzibą w W. umowę nr (...) o pożyczkę hipoteczną dla osób fizycznych (...) waloryzowaną kursem CHF. Kwota udzielonej pożyczki wynosiła 100.100 zł, zaś wyrażona w walucie waloryzacji na koniec dnia 23 stycznia 2009 r. według kursu kupna walut z tabeli kursowej (...) Banku S.A. – 34.875 CHF. Okres kredytowania został określony na 216 miesięcy. Kwota pożyczki została wypłacona w złotych.

Splata pożyczki miała być dokonywana przez powodów w formie równych rat kapitałowo-odsetkowych, w terminach i kwotach zawartych w Harmonogramie spłat, stanowiącym załącznik nr 1 i integralną część umowy, poprzez wpłatę gotówki w placówkach banku lub przelew środków na rachunek bankowy określony w § 6 ust. 1 umowy (§ 10 ust. 1, 2, § 11A ust. 1 umowy). Raty miały być spłacane w złotych po uprzednim przeliczeniu według kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej (...) Banku S.A., obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14.50 (§ 10 ust. 4 umowy).

Pożyczka miała być oprocentowana według zmiennej stopy procentowej.

Jako zabezpieczenie prawne udzielonej pożyczki na nieruchomości wskazanej w § 2 ustanowiono hipotekę kaucyjną do kwoty 150.150 zł. Zabezpieczenie stanowiło również zobowiązanie do przelewu praw z polisy ubezpieczenia od ognia i innych zdarzeń losowych nieruchomości obciążonej hipoteką do wysokości sumy ubezpieczenia wskazanej w § 1 ust. 6B zd. 2 Umowy. Kolejnym zabezpieczeniem był przelew praw z tytułu umowy ubezpieczenia na życie i całkowitej trwałej niezdolności do pracy dokonanego na warunkach określonych w oświadczeniu o przystąpieniu do Umowy Ubezpieczenia. Ponadto, pożyczkobiorcy wskazali (...) Bank S.A. jako uprawnionego do otrzymania świadczenia przeznaczonego na zaspokojenie zobowiązań wobec (...) Banku S.A. do wysokości Sumy Ubezpieczenia z tytułu grupowej Umowy Ubezpieczenia (...) w zakresie: poważne zachorowania, operacje chirurgiczne oraz pobyt w szpitalu w wyniku choroby lub nieszczęśliwego wypadku, dokonane na warunkach dookreślonych w oświadczeniu o przystąpieniu do ubezpieczenia, z zastrzeżeniem, iż ów wskazanie jest nieodwołalne do chwili całkowitej spłaty pożyczki (§ 3 ust. 1, 2, 4, 5, 6 umowy).

W dniu 8 września 2011 r. strony zawarły aneks do umowy w przedmiocie zmiany waluty spłaty pożyczki ze złotych polskich na walutę waloryzacji - franki szwajcarskie (CHF).

Powodowie wraz z zawarciem umowy oświadczyli, że zostali dokładnie zapoznani z warunkami udzielania pożyczki złotej waloryzowanej kursem waluty obcej, w tym w zakresie zasad dotyczących spłaty pożyczki i w pełni je akceptują, oraz, że są świadomi ryzyka kursowego i tego, że konsekwencje związane z wahaniami kursy złotego wobec obcych walut mogą mieć wpływ na wzrost kosztów obsługi pożyczki. Oświadczyli także, że zostali dokładnie zapoznani z kryteriami zmiany stóp procentowych pożyczek oraz zasadami modyfikacji oprocentowania pożyczki i w pełni je akceptują (§ 30 ust. 1 i 2 umowy).

Integralną częścią wszystkich trzech umów zawartych pomiędzy stronami niniejszego postępowania stanowił Regulamin udzielania kredytów i pożyczek hipotecznych dla osób fizycznych w ramach (...). Podpisując umowę, pożyczkobiorcy jednocześnie oświadczyli, że każdorazowo zapoznali się z tym dokumentem i uznali go za wiążący. W sprawach nieuregulowanym umową strony miały wiązać odpowiednie przepisy powszechnie obowiązujące, w tym przepisy Kodeksu cywilnego oraz Prawa bankowego.

W § 1 ust. 1 regulaminu wskazano, że (...) udziela kredytów i pożyczek w złotych polskich oraz kredytów i pożyczek złotych waloryzowanych kursem walut wymiennalnych: USD/EUR/CHF/GBP/SEK. W § 26 ust. 2 regulaminu wskazano, że wcześniejsza spłata całości kapitału lub raty kapitałowo-odsetkowej kredytu waloryzowanego, a także spłata przekraczająca wysokość raty przeliczana jest po kursie sprzedaży danej waluty, ogłaszanych na dzień spłaty.

Bank przewidywał możliwość przewalutowania kredytu/pożyczki na wniosek kredytobiorcy/pożyczkobiorcy, dowolną ilość razy i w dowolnym czasie.

Przed zawarciem umów kredytowych i umowy pożyczkowej powodowie jasno określili swoje oczekiwania w stosunku do pozwanego banku, wskazując że zależy im głównie na uzyskaniu kredytów/pożyczki na jak najlepszych warunkach, zwłaszcza w zakresie trwałości niskiego oprocentowania. Wcześniej powodowie byli już stroną umowy kredytu zawartej z innym bankiem, również w ramach kredytu waloryzowanego do franka szwajcarskiego.

Zarówno umowy, jak i wnioski kredytowe oraz wniosek o udzielenie pożyczki sporządzane były na wzorze. Postanowienia umów, co do zasady, nie były negocjowane z powodami.

W ocenie banku powodowie wykazywali także tzw. zdolność kredytową do zawarcia umów kredytu złotowego, czy też umowy pożyczki złotowej. Pozytywnie oceniono również powodów przy kredycie waloryzowanym (pożyczce waloryzowanej). Powodowie zdecydowali się na zaciągnięcie zobowiązań indeksowanych kursem CHF jako najkorzystniejszych w danej chwili ze względu na wysokość rat i oprocentowania. Zawierając umowy powodowie mieli świadomość ryzyka związanego ze zmianami kursu waluty, do której indeksowane były kredyty oraz pożyczka i zmiennej stopy procentowej, o czym pozwany ją poinformował - czego wyrazem było stosowne oświadczenie zawarte w treści umów. Pracownicy pozwanego mieli obowiązek wyjaśniać klientom kryteria kształtowania kursu oraz szczegółowo różnice pomiędzy kredytem złotowym a indeksowanym obcą walutą. Powodowie otrzymali treść umów podczas spotkań z pracownikiem banku, w jego obecności zapoznawali się z ich treścią, a następnie podpisywali je, po uprzednim ich przeczytaniu.

Pozwany – początkowo jako (...) Bank S.A., a następnie (...) S.A., udzielał kredytów hipotecznych indeksowanych kursem obcych walut od 2002 r. Publikował kursy walut przyjęte przez bank w tabeli kursowej na stronie internetowej banku. Na mocy tzw. rekomendacji (...) sporządzonej przez (...) zobligowany był do przedstawiania w pierwszej kolejności ofert kredytów złotówkowych. Osobie wnioskującej o kredyt indeksowany obcą walutą bank przedstawiał symulacje, tzw. stres testy, jak zmieniają się koszty kredytu, gdy złotówka umocni się względem obcej waluty. Zawarcie umowy nie uniemożliwiało rezygnacji z zaciągnięcia kredytu. Klienci mogli wycofać się na etapie składania dyspozycji wypłaty kredytu. Doradcy kredytowi nie otrzymywali dodatkowego wynagrodzenia z tytułu zawarcia przez klientów umowy kredytu waloryzowanego CHF.

Od lipca 2009 r. bank dawał klientom możliwość spłaty rat kredytowych bezpośrednio w walucie obcej, a od sierpnia 2011 r. przewalutowania kredytu waloryzowanego na złotowy. Powodowie skorzystali z możliwości spłaty zobowiązań zaciągniętych w pozwanym banku bezpośrednio we franku szwajcarskim, po podpisaniu aneksów w dniu 8 września 2011 r.

W zmienionym w 2009 r. regulaminie wprowadzono zmiany polegające m. in. na wprowadzeniu do ww. regulaminu w rozdziale I definicji spreadu walutowego i tabeli kursowej oraz zasad i przesłanek wyznaczania kursów walutowych i spreadu, ujętych w tabelach kursowych banku. W Regulaminie umieszczono § 2 ust. 4 zawierający kryteria kształtowania kursu, na podstawie którego przeliczana była kwota kredytu oraz raty. Kursy kupna/sprzedaży walut publikowane w tabeli kursowej (...) Banku S.A., stosowane do uruchomienia/spłaty/przewalutowania kredytów i pożyczek waloryzowanych podawane były za pośrednictwem strony internetowej banku, (...) oraz sieci placówek. Kursy kupna/sprzedaży walut, jak również wysokość spreadu walutowego była wyznaczana z uwzględnieniem czynników: bieżących notowań kursów wymiany walut na rynku międzybankowym, podaży i popytu na waluty na rynku krajowym, różnicy stóp procentowych oraz stóp inflacji na rynku krajowym, płynności rynku walutowego, stanu bilansu płatniczego i handlowego.

Pismem z 5 września 2017 r. powodowie wezwali pozwanego do zapłaty kwoty 282.601,85 zł oraz 138.418,15 franków szwajcarskich w terminie 7 dni od daty otrzymania wezwania w związku z nieważnym charakterem umów kredytów hipotecznych.

Sąd Okręgowy wyjaśnił, że powyższy stan faktyczny ustalili na podstawie zgromadzonych w aktach sprawy dokumentów, zeznań powodów oraz świadka – M. D. (1).

Sąd Okręgowy dał wiarę zeznaniom powodów w zakresie, w jakim korespondowały z pozostałym materiałem dowodowym zgromadzonym w sprawie. Jako niewiarygodne Sąd Okręgowy ocenił natomiast twierdzenia powodów o niepoinformowaniu ich przez pozwanego bank przed zawarciem umów kredytu oraz umowy pożyczki o treści podstawowych jej warunków takich jak: ubezpieczenie niskiego wkładu własnego, sposób obliczania rat, kształtowanie kursu walutowego, ryzyko kursowe, a także nieposiadania przez nich wiedzy w tym zakresie. Wobec wiarygodnych zeznań świadka M. D. (1), co do obowiązku informowania klientów przez pracowników banku o różnicach pomiędzy kredytem złotowym, a kredytem waloryzowanym do innej waluty, w tym ryzyku kursowym, zmiennej stopy procentowej, kryteriach kształtowania kursu oraz w obliczu oświadczeń z § 30 wszystkich trzech umów, które złożyli

powodowie podpisując umowy, jawią się one jako niezgodne z prawdą. Zdaniem Sądu Okręgowego wątpliwym jest, aby powodowie trzykrotnie w sposób pochopny podejmowali decyzje o związaniu się umowami o charakterze długoterminowych zobowiązań na podstawie niewyjaśniających wszystkich wątpliwości rozmów z pracownikami banku, bez szczegółowego zapoznania się z warunkami zaciąganych kredytów, czy też pożyczki. Sąd zatem mając na uwadze powyższe uznał, że nie sposób było przyjąć wiarygodności twierdzeń powodów o braku wiedzy w zakresie kwestionowanych postanowień.

Sąd Okręgowy dał wiarę zeznaniom świadka M. D. (1). W przeważającej części stanowiły one potwierdzenie okoliczności wynikających z załączonych do akt sprawy dokumentów. Świadek w sposób spójny i wiarygodny przedstawił posiadaną przez siebie wiedzę dotyczącą realizacji umów kredytowych indeksowanych kursem CHF zawieranych w pozwanym banku. Opisał również w sposób szczegółowy obowiązujące i stosowane w nim procedury. Świadek nie uczestniczył bezpośrednio w zawieraniu spornej umowy, jednak dysponował wiedzą o mechanizmie udzielania kredytu oraz standardowym przebiegu tej procedury.

Sąd Okręgowy pominął materiał w postaci następujących opracowań i pism, w zakresie wyrażanych tam poglądów i opinii: „Opinii w sprawie: Umowa o kredyt nr: (...)”; „Opinii w sprawie: Umowa o kredyt nr: (...)”; „Opinii w sprawie: Umowa o pożyczkę nr: (...)”; Opinii autorstwa S. A., bowiem przyjęcie tego materiału za podstawę ustaleń faktycznych stanowiłoby naruszenie art. 278 § 1 k.p.c. Sąd Okręgowy pominął materiał dowodowy w postaci wydruku wyroku sądu powszechnego wraz z uzasadnieniem, bowiem orzeczenie nie ma charakteru prejudycjalnego w niniejszej sprawie i nie dotyczy przedmiotowych umów kredytowych. Sąd pominął pozostałe dowody z dokumentów lub kopii dokumentów zgromadzonych w aktach sprawy, a nie wskazanych powyżej, jako niemające istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy.

Sąd Okręgowy oddalił niezrealizowane wnioski dowodowe stron, w tym pozwanego o przeprowadzenie dowodu z oględzin zawartości płyt CD oraz powoda o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego sądowego z zakresu rachunkowości lub finansów, na okoliczności wskazane w piśmie z dnia 5 września 2019 r., jako nieprzydatne do rozstrzygnięcia sprawy, wobec dostatecznego wyjaśnienia jej okoliczności na podstawie zgromadzonego dotychczas w aktach sprawy materiału dowodowego i zmierzające do niezasadnego przedłużenia postępowania.

Sąd Okręgowy uznał powództwo za niezasadne.

W pierwszej kolejności wskazał, że powodowie w odniesieniu do dwóch umów kredytowych nr (...) oraz umowy pożyczki nr (...) wnosili o uznanie za bezskuteczne analogicznych postanowień występujących w treści tych umów, dotyczących głównie waloryzacji zaciągniętych zobowiązań podnosząc zarzut abuzywności tych postanowień, co w ich ocenie powodowało nieważność łączących strony umów.

Sąd Okręgowy wyjaśnił, że ocenę abuzywności postanowień umownych należy dokonać w oparciu o art. 385¹ § 1 k.c., stanowiący implementację art. 3 dyrektywy Rady Wspólnot Europejskich 93/13/EWG z dnia 05 kwietnia 1993 roku w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. WE L Nr 95, s. 29 ze zm.).

W niniejszej sprawie okolicznością bezsporną było, iż powodowie zawierali umowy, których spór dotyczy jako konsumenci. Strona pozwana nie wykazała też, aby kwestionowane przez powodów postanowienia umowne zostały indywidualnie z powodami uzgodnione.

Powodowie kwestionowali zapisy umowy dotyczące indeksacji, a zatem sposobu rozliczenia wpłat dokonywanych przez nich na rzecz pozwanego tytułem spłaty zaciągniętego zobowiązania. Zdaniem Sądu Okręgowego postanowienia zakwestionowane przez powodów dotyczą one głównych świadczeń stron, gdyż miały wpływ na wysokość kredytów i pożyczki oraz wysokość poszczególnych rat.

W ocenie Sądu Okręgowego powodowie nie wykazali, aby postanowienia te sformułowane w sposób niejednoznaczny. Omawiane regulacje zawarte w umowach odwołują się wprost do kursu kupna lub sprzedaży waluty obowiązującego w banku w chwili wypłaty lub spłaty kredytów i pożyczki.

W ocenie Sądu Okręgowego dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy nie mają znaczenia uprzednio wydane orzeczenia przez Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, albowiem każdorazowo sąd obowiązany jest do dokonania całościowej oceny materiału dowodowego w celu ustalenia wiążącej strony treści stosunku prawnego. Uznanie za klauzulę niedozwoloną postanowienia wzorca na gruncie kontroli abstrakcyjnej przesądza wyłącznie o konieczności wyeliminowania takich klauzul z wzorców umów, natomiast legalność ich stosowania w konkretnej umowie może być badana wyłącznie w trybie kontroli incydentalnej, z uwzględnieniem postanowień całej umowy, rozkładu praw i obowiązków stron, ryzyka jakie ponoszą, itp. Dopiero wówczas, gdy w wyniku takiej kontroli Sąd dojdzie do przekonania, że postanowienia umowne kształtują prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy, może przyjąć, iż postanowienia te nie wiążą konsumenta, stosownie do treści art. 385¹ § 1 k.c. Oznacza to, że ocenę spełnienia przesłanek warunkujących uznanie kwestionowanych postanowień za niewiążące oraz wystąpienie bezpodstawnego wzbogacenia wskutek spełnienia świadczenia nienależnego poprzedzić musi badanie spornych klauzul pod kątem tego, czy wypełniły one znamiona przewidziane w art. 385¹ § 1 k.c. tj. w ramach tzw. kontroli incydentalnej.

Odnosząc się do argumentów powodów, że doszło w spornych umowach do ukształtowania ich praw i obowiązków w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, Sąd Okręgowy wskazał, że powodowie wypełnili wnioski kredytowe, zostali zapoznani z ryzykiem kursowym i ryzykiem zmiany stopy procentowej. W takiej sytuacji brak jest podstaw dla twierdzenia, że umowy, które zawarli, naruszają zasady współżycia społecznego czy też dobre obyczaje.

Powodowie podnosili, iż kwestionowane postanowienia przyznawały bankowi prawo do jednostronnego regulowania wysokości salda kredytu, a tym samym wysokości rat kredytu, poprzez arbitralne wyznaczanie w tabelach kursowych banku kursów kupna i sprzedaży, co przesądziło ich zdaniem o zapewnieniu sobie przez bank możliwości osiągnięcia znacznych korzyści finansowych. W umowie zabrakło kryteriów kształtowania kursu, czynników, które miałyby determinować jego wysokość, wobec czego nie wiedzieli ostatecznie i nie mogli oszacować, ile będą musieli zapłacić za każdą z rat.

Zdaniem Sądu stanowisko powodów jest częściowo błędne. O ile należy im przyznać rację, że takie uprawnienia banku mogą w pewnych sytuacjach stanowić naruszenie dobrych obyczajów, o tyle nie wykazali oni, aby tabele kursowe pozwanego banku różniły się od kursu rynkowego transakcji kupna waluty oraz aby zakres tej różnicy prowadził do rażącego naruszenia jego interesu oraz kształtował ich prawa i obowiązki jako konsumentów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami. Powodowie powoływali się także na naruszenie zasady równowagi kontraktowej stron jednak, zdaniem Sądu Okręgowego, również ta okoliczność nie została wykazana. Brak bowiem podstaw do zaaprobowania twierdzenia, że kurs ustalany przez pozwanego, według którego następowało przeliczenie należnej raty kredytowej do spłaty w sposób wynikający z umowy, był dowolny. Stawiając taki zarzut, powodowie winni wykazać, że kursy pozwanego odbiegają od rynkowych na tyle, że można je traktować jako ustalone w sposób dowolny. Tymczasem nie udowodnili oni, aby stosowane przez pozwanego kursy waluty rażąco naruszały ich interesy biorąc pod uwagę realia rynku walutowego. Powodowie, ponosząc argumenty o nierównowadze kontraktowej stron, nie dostrzegają, że bank udzielając kredytu, czy też pożyczki długoterminowej jest obciążony szczególnym rodzajem ryzyka, nie jest bowiem w stanie po tak długim okresie trwania takiego stosunku zobowiązaniowego domagać się przed sądem odmiennego ukształtowania stosunku który łączy go z klientem, z powołaniem się chociażby na utratę siły nabywczej waluty polskiej. W odniesieniu do kredytów „złotowych” bank kalkuluje swoje ryzyko kontraktowe i udziela kredytu w złotych polskich, to tym samym udziela go na warunkach odmiennych, z realnym oprocentowaniem znacznie wyższym niż w przypadku, w którym udziela kredytu walutowego lub kredytu złotówkowego indeksowanego do waluty obcej, czy kredytu denominowanego w walucie obcej, którą charakteryzują mniejsze wahania kursowe. Takie zabezpieczenie pozwala bankowi na udzielenie kredytu z niższym oprocentowaniem i marżą.

Sąd Okręgowy wskazał też, że powodowie na etapie rozważania ofert i następnie wnioskowania do pozwanego o udzielenie kredytów, czy też pożyczki indeksowanych do CHF, dokonali wyboru najkorzystniejszej dla siebie oferty, biorąc pod uwagę wysokość raty, kwoty kapitału oraz oprocentowania i na tejże podstawie uznali te instrumenty finansowe za najbardziej opłacalne. Poniesienie ryzyka kursowego, związanego z możliwością zmiennej wartości

franka szwajcarskiego, było rekompensowane przez zastosowanie niższej stopy procentowej, co w porównaniu do oferowanych w dacie zawierania umowy kredytów złotych było znacznie korzystniejsze. Co więcej, uprzednio powodowie korzystali już z kredytu hipotecznego waloryzowanego kursem CHF i mieli praktyczną wiedzę o obsłudze tego rodzaju kredytu.

Sąd Okręgowy wskazał też na okres obowiązywania umów. Zostały one zawarte odpowiednio na 11, 15 oraz 18 lat. Na skutek chwilowej zmiany kursu waluty powodowie wnoszą o uznanie ich za rażąco pokrzywdzonych niejako wyjmując część rozliczeń umów z całego okresu jej obowiązywania, a nie jest wiadome jak w ostatecznym rozrachunku zostaną rozliczone i czy rzeczywiście dojdzie do rażącego pokrzywdzenia powodów oraz czy kurs waluty stosowany przez bank będzie rażąco krzywdzący, czy będzie odbiegał od kursu rynkowego.

Powodowie nie wykazali, że bank w chwili zawarcia łączących ich umów kredytu, czy też pożyczki dysponował wiedzą o przyszłym kryzysie na rynku finansowym i znacznym wzroście kursu PLN/CHF i nie poinformował powodów o tej okoliczności. Wobec powyższego, nie sposób było przyjąć, że umowy kredytowe zawarte przez powodów były wynikiem zachowania się banku w sposób nielojalny, czy nieuczciwy.

Sąd Okręgowy uznał zatem, że powodowie nie wykazali, aby ich interes jako konsumentów w omawianym stosunku zobowiązaniowym został w jakikolwiek sposób naruszony. W chwili zawierania umów powodowie znali kwestionowane postanowienia, wiedzieli o tym, że kredyt jest waloryzowany do waluty obcej. Mieli również wiedzę w zakresie postanowień dotyczących ryzyka walutowego, spreadu walutowego, zmiennej stopy procentowej i początkowo odnosili wymierne korzyści z wyboru tego rodzaju instrumentu finansowego. Raty kredytów i pożyczki waloryzowanych obcą walutą w dacie zawierania umów przez powodów były znacząco niższe niż kredytu złotowego. Dodatkowo należy mieć na uwadze, że powodowie od chwili podpisania umowy byli uprawnieni do przewalutowania kredytu, a od 2009 r. mogli spłacać swoje zobowiązania bezpośrednio w walucie indeksacji. Mieli zatem możliwość zupełnego wyeliminowania ryzyka zmiany kursu waluty, z czego skorzystali i od 2011 r. zdecydowali się na spłacanie rat bezpośrednio we franku szwajcarskim.

Zdaniem Sądu Okręgowego chybione jest założenie powodów, że uznanie kilku postanowień umowy za niewiążące powodowałoby nieważność umowy w całości. Sankcja wynikająca z abuzywności poszczególnych klauzul umownych i sankcja polegająca na nieważności czynności prawnej stanowią dwa osobne typy wadliwości czynności prawnej, które nie interferują ze sobą w taki sposób, aby uznanie za niewiążące niektórych klauzul powodowałoby samo przez się choćby częściową nieważność umowy.

Gdyby wymienione postanowienia umowne uznać za niedozwolone, to skutek takiego stanu rzeczy byłby jedynie taki, że nie wiązałyby one konsumenta. Brak związania jest więc jedynie jednostronny, a umowa jest ważnie zawarta i wywiera wszystkie skutki prawne określone w jej treści. W rezultacie nawet uznanie wszystkich wymienionych przez powodów klauzul umownych za niewiążące, co zostało wykluczone powyżej, nie mogłoby skutkować nieważnością zawartych pomiędzy stronami niniejszego sporu umów o kredyt hipoteczny, czy też umowy o udzielenie pożyczki.

Sąd Okręgowy nie podzielił również zarzutu sprzeczności kwestionowanych przez powodów postanowień umów kredytowych z art. 69 ust. 1 Prawa bankowego. Uzgodnienie przez strony, że kredyty zostaną rozliczone w innej walucie niż waluta kredytu nie pozostaje w sprzeczności z naturą zobowiązania, którego źródłem jest umowa, nie narusza prawa ani zasad współżycia społecznego. Należy bowiem odróżnić przedmiotowo istotne postanowienia umowy, do których należy wskazanie kwoty kredytu, od sposobu jego rozliczenia polegającym na dokonaniu przez bank stosownych czynności faktycznych – przewalutowania złotych na CHF według ustalonego w tabelach banku kursu, należących do sfery wykonania umowy. Jeżeli bank zobowiązał się do oddania do dyspozycji powodów oznaczonej sumy w złotówkach, której wysokość wynika wprost z umowy, to nie można przyjmować, że kwota kredytu nie została określona, jeżeli strony uzgodniły, że jej rozliczenie nastąpi w innej walucie, tym bardziej, że kwota kredytu wyrażona w walucie waloryzacji również została określona w umowie (§ 1 ust. 2 i 3A). Klauzula waloryzacyjna, której skuteczność i ważność kwestionują powodowie, jest postanowieniem umownym, które w świetle zasady swobody umów jest dopuszczalne.

W ocenie Sądu Okręgowego zastosowane w umowach postanowienia waloryzacyjne nie są niedozwolonymi postanowieniami umownymi w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. Nie stoją również w sprzeczności z przepisem art. 69 ust. 1 Prawa bankowego. W świetle poczynionych rozważań należało uznać zatem, że powodowie nie wykazali zasadności swojego roszczenia o ustalenie nieważności zawartych umów, uznanie kwestionowanych postanowień za bezskuteczne, jak i o zwrot świadczenia nienależnego w oparciu o przepisy art. 410 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 405 k.c.

Wobec wyżej wskazanych argumentów Sąd Okręgowy uznał, że powództwo nie zasługiwało uwzględnienie.

O kosztach procesu Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c.

Apelację od tego wyroku wnieśli powodowie.

W związku z całkowitą spłatą kredytu nr (...) oraz całkowitą spłatą pożyczki nr 1 (...) na podstawie art. 332 § 2 k.p.c. z uwagi na to, że powodowie nie mają już interesu prawnego żądaniu ustalenia częściowo cofnęli powództwo wraz ze zrzeczeniem się roszczeń w zakresie pkt 1, 4, 5, 6, 13, 16, 17, 18 petitum pozwu, tj. jest w zakresie żądań opartych o art. 189 k.p.c. i dotyczących tych dwóch umów.

Powodowie zaskarżyli wyrok w zakresie, w jakim oddalono żądania wskazane w pkt 2, 3, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15 pozwu.

Zaskarżonemu wyrokowi zarzucili naruszenie następujących przepisów:

1. art. 227 k.p.c. oraz art. 278 k.p.c. poprzez oddalenie wniosku o dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego sądowego zmierzającego do wykazania wysokości świadczeń spełnionych przez powodów na rzecz pozwanego oraz do wykazania wysokości nadpłat, jakich powodowie dokonali na rzecz umów w przypadku pominięcia abuzywnych postanowień umownych odnoszących się do waloryzacji kredytów oraz pożyczki,

2. art. 233 § 1 k.p.c. poprzez:

- niewłaściwą ocenę zebranego w sprawie materiału dowodowego, tj. zeznań świadka M. D. (1),

- błędne uznanie, że powodowie znali ryzyko walutowe odnoszące się do kredytów i pożyczki udzielonych w złotych polskich a indeksowanych do CHF,

- błędne uznanie za niewiarygodne zeznań powodów w części, w której zaprzeczali uzyskaniu informacji o ryzyku kursowym związanym z kredytem i pożyczką waloryzowanymi walutą obcą,

- błędne uznanie, że skoro powodowie potwierdzili zapoznanie się z ryzykiem kursowym poprzez podpisanie oświadczenia o ryzyku kursowym zawartego w treści umów, to powodowie rzeczywiście zostali zapoznani z ryzykiem kursowym, - błędnym przyjęciu, że 1 lipca 2009 r. doszło do skutecznej względem powodów zmiany regulaminu kredytowania i od tego czasu powodowie mogli spłacać swoje zobowiązanie w walucie frank szwajcarski,

3. art. 328 § 2 k.p.c. poprzez brak w uzasadnieniu dostatecznego odniesienia się do podstawy faktycznej i prawnej roszczenia powodów,

4. art. 189 k.p.c. poprzez niezastosowanie tego przepisu,

5. art. 58 § 1 i 2 k.c., art. 353¹ k.c., art. 69 Prawa bankowego w brzmieniu przepisów aktualnych na dzień zawarcia umów kredytu, poprzez przyjęcie, że umowy zawarte między stronami nie są nieważne,

6. art. 385¹ k.c. oraz art. 365 k.p.c. w związku z art. 479⁴³ k.p.c. w związku z art. 9 Ustawy o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz niektórych innych ustaw z dnia 5 sierpnia 2015 r., poprzez:

- nieuwzględnienie, że kwestionowane przez powodów postanowienia umowne dotyczące waloryzacji kredytów oraz pożyczki stanowią postanowienia o charakterze abuzywnym,
- nieuwzględnienie, że w rejestrze klauzul niedozwolonych pod numerem (...) wpisana jest klauzula dotycząca wzorca umownego stosowanego przez pozwany bank, niemal tożsama treścią z kwestionowanym przez powodów postanowieniami wszystkich trzech umów odnoszącymi się sposobu przeliczenia rat kredytu z wykorzystaniem kursów z bankowej tabeli kursów, a Sąd orzekający w tej sprawie jest związany mocą prawomocnego wyroku wydanego przez (...) w odniesieniu do analogicznej klauzuli,
- nieuwzględnienie, że kwestionowane przez stronę powodową postanowienia umowy nr (...) dotyczące obowiązku pokrywania przez konsumentów kosztów ubezpieczenia niskiego wkładu są bezskuteczne względem powodów z uwagi na ich abuzywność,
- nieuwzględnienie, że w rejestrze klauzul niedozwolonych pod numerem (...) wpisana jest klauzula dotycząca wzorca umownego stosowanego przez pozwany bank, niemal tożsama treścią z kwestionowanym przez powodów postanowieniami umowy nr (...), zatem abuzywność kwestionowanego postanowienia umownego jest przesądzona, a Sąd orzekający w tej sprawie jest związany mocą prawomocnego wyroku wydanego przez (...) w odniesieniu do analogicznej klauzuli.

7. art. 385¹ k.c., art. 385² k.c. i art. 58 k.c. w związku z przepisami Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 roku w sprawie nieuczciwych warunkach w umowach konsumenckich, poprzez:

- nieuwzględnienie, że zgodnie z art. 385² k.c. oceny czy postanowienie umowne jest niedozwolone dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy, a zatem na taką ocenę wpływu nie mogą mieć okoliczności wykonywania umowy kredytu, co doprowadziło Sąd Okręgowy do błędnych wniosków, iż „powodowie winni wykazać, że kursy pozwanego odbiegają od rynkowych na tyle, że można je traktować jako ustalone w dowolny sposób”,
- nieuwzględnienie, że pomimo faktu, że postanowienia dotyczące waloryzacji i kredytów oraz pożyczki kursem waluty CHF dotyczą głównych świadczeń stron umowy, to zostały one sformułowane w sposób niejednoznaczny, a w związku z tym nie uchylają się od oceny pod kątem abuzywności,
- nieuwzględnienie, że brak jest możliwości zastępowania abuzywnych postanowień umownych odnoszących się do waloryzacji kredytu innymi normami/zwyczajami,
- ewentualnie, iż są to postanowienia nieważne, a tym samym nie wiążą strony powodowej,
- nie dostrzeżenie tego, iż występowanie w umowie klauzul abuzywnych czyni niemożliwym jej wykonywanie, zaś prawo polskie i prawo wspólnotowe przewidują sytuację, w której na skutek występowania klauzul niedozwolonych umowa zostanie unieważniona w całości.

8. art. 58 k.c., art. 353¹ k.c., art. 385¹ k.c., art. 69, ustawy Prawo bankowe oraz art. 12 ust. 1 pkt 4 ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym, w brzmieniu przepisów aktualnych na dzień zawarcia umów kredytu i pożyczki, poprzez przyjęcie przez Sąd I instancji, że umowy zawarte między stronami nie są nieważne z uwagi na sprzeczność ze wskazanymi przepisami (z przyczyn opisanych w uzasadnieniu apelacji oraz w pismach procesowych pozwanych składanych na etapie postępowania przed sądem I instancji).

9. art. 91 § 1 Konstytucji w zw. z art. 9 Konstytucji w zw. z art. 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej w zw. z art. 5 dyrektywy Rady 93/13/EWG (oraz pozostałymi przepisami tej dyrektywy) w zw. z art. 385¹ § 1-4 k.c. i art. 58 k.c. poprzez niezastosowanie przez Sąd I instancji przepisów wskazanej dyrektywy i wiążącej wykładni przepisów dyrektywy dokonanej przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej we wskazanych w apelacji wyrokach,

10. art. 410 k.c. w zw. z art. 405 k.c. poprzez niezastosowanie tych przepisów.

Powodowie wnieśli o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uwzględnienie powództwa w zaskarżonym zakresie oraz zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów kosztów postępowania sądowego.

Powodowie wnieśli o zasądzenie od pozwanego na ich rzecz zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Pozwany wniósł o oddalenie apelacji powodów.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powodów zasługuje na uwzględnienie w znacznym zakresie.

W pierwszej kolejności wyjaśnienia wymaga zakres roszczeń zgłoszonych przez powodów z uwagi na stanowisko pozwanego, zajęte na rozprawie apelacyjnej 2 marca 2022 r., iż jedynie roszczenia z punktów pierwszego i drugiego pozwu to roszczenia główne, a pozostałe roszczenia to roszczenia ewentualne, zgłoszone na wypadek nieuznania zasadności roszczeń z punktu pierwszego i drugiego pozwu. Powodowie, składając pozew, reprezentowani byli przez zawodowego pełnomocnika. Z treści pozwu faktycznie można wywieść, że zgłosili oni jedynie dwa roszczenia główne, ujęte w punktach pierwszym i drugim pozwu wywodzone w związku z treścią umowy kredytu zawartej 20 lutego 2007r., a pozostałe roszczenia, w tym roszczenia dotyczące dwóch pozostałych umów, a więc roszczenia ujęte w pkt 7 - 9 pozwu oraz dalsze roszczenia z punktów 10 - 12 dotyczące umowy kredytu z dnia 29 marca 2007 r. oraz roszczenia z punktów 13 - 15 oraz dalsze roszczenia z punktów 16 - 18 dotyczące umowy pożyczki z dnia 3 lutego 2009 r., to roszczenia ewentualne w stosunku do roszczeń z punktów 1 i 2 pozwu.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego w niniejszej sprawie istnieją jednak podstawy do uznania, że rzeczywistą intencją powodów było dochodzenie odrębnie roszczeń wywodzonych z trzech umów, których spór dotyczy. Roszczeniami głównymi były roszczenia ustalenia nieważności stosunków prawnych wynikających z każdej z tych umów oraz roszczenia o zasądzenie zwrotu całości nienależnie spełnionych świadczeń, a więc roszczenia z pkt 1, 2, 7, 8, 13 i 14, a jedynie pozostałe roszczenia miały charakter roszczeń ewentualnych.

Po pierwsze, wskazać należy, że powodowie w toku postępowania zmodyfikowali swe roszczenia. W piśmie procesowym z dnia 14 maja 2018 r. złożonym w odpowiedzi na zobowiązanie Sądu Okręgowego do sprecyzowania na piśmie sposobu modyfikacji roszczeń dokonanej na rozprawie 7 maja 2018 r. powodowie wskazali, że swe roszczenia ewentualne zgłaszają na wypadek oddalenia roszczeń z pkt 7-12 w całości oraz na wypadek oddalenia roszczeń ujętych w pkt 13-18 w całości. Z treści tego pisma wynika więc, że powodowie jako odrębne grupy roszczeń zgłaszają roszczenia wywodzone z treści każdej z trzech umów zawartych z pozwanym bankiem. Co więcej, na rozprawie w dniu 28 października 2019 r. pełnomocnik powodów w swym wystąpieniu przed zamknięciem rozprawy wskazał, że domaga się ustalenia nieważności każdej z trzech umów.

Co istotne, w świetle ostatecznie sformułowanego stanowiska powodów również Sąd Okręgowy w niniejszej sprawie uznał, że powodowie dochodzą roszczeń wywodzonych z treści każdej z trzech umów zawartych z pozwanym i odniósł się do żądań powodów wywodzonych z każdej z trzech umów zawartych z pozwanym.

W tym stanie rzeczy, zdaniem Sądu Apelacyjnego, stanowisko powodów zajęte jeszcze na etapie postępowania pierwszoinstancyjnego należy uznać za wyjaśnienie niejasności w sformułowaniu roszczeń, które niewątpliwie budziła treść pozwu. W konsekwencji, nie można zgodzić się z pozwanym, że powodowie na etapie postępowania apelacyjnego dokonali zmiany powództwa.

Przechodząc zatem do analizy apelacji powodów, wskazać należy, że powodowie podnieśli zarówno zarzuty naruszenia prawa procesowego, jak i prawa materialnego. W pierwszej kolejności odniesienia wymagają zarzuty naruszenia prawa procesowego, zwłaszcza że w ramach tej grupy zarzutów powodowie zakwestionowali zakres przeprowadzonego w sprawie postępowania dowodowego, jak i poczynione w sprawie ustalenia faktyczne.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego nie jest zasadny zarzut kwestionujący nieprzeprowadzenie dowodu z opinii biegłego. Powodowie już w pozwie domagali się przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego. Powodowie zgłosili wniosek o przeprowadzenie tego dowodu m.in. dla wykazania wysokości świadczeń spełnionych przez nich na rzecz pozwanego banku. W tym zakresie przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego, w ocenie Sądu Apelacyjnego, było zbędne. Powodowie bowiem przedstawili zaświadczenia o wysokości spłat wystawione przez pozwany bank (k. 44 - 47, 758 - 784), które potwierdzają zasadność twierdzeń powodów, co do wysokości dokonanych przez nich spłat na poczet każdej z 3 umów będących przedmiotem niniejszego sporu. Co prawda pozwany kwestionował wysokość wskazywanych przez powodów spłat dokonanych na poczet każdej z umów, nie odnosząc się w istocie do wyliczeń przedstawionych przez powodów ujętych w załączonych do pozwu prywatnych opiniach, ale zarazem wskazał, że nie kwestionuje zaświadczeń wystawionych przez pozwany bank. W świetle takiego stanowiska pozwanego, przeprowadzenie dowodu na okoliczności, które wynikają z zaświadczeń pozwanego banku, których wiarygodność nie została zakwestionowana przez pozwany bank, uznać należy za zbędne. Dalsze okoliczności, które miały być wykazane dowodem z opinii biegłego, tj. wysokość nadpłat dokonanych przez powodów przy założeniu, że umowy wiązały strony z pominięciem mechanizmu indeksacji kwoty kredytu i rat kredytu, należy uznać za nieistotne dla rozstrzygnięcia sporu, bowiem co do zasady trafnie powodowie twierdzili w niniejszej sprawie, że umowy zawarte z pozwanym, były nieważne.

Powodowie w swej apelacji zakwestionowali ocenę dowodu z przesłuchania M. D. i dowodu z przesłuchania powodów w charakterze strony i w konsekwencji zakwestionowali ustalenie, iż zostali oni prawidłowo poinformowali o ryzyku walutowym związanym z zawieraniem umowami.

Jeśli chodzi o zeznania świadka M. D., to wbrew stanowisku powodów, nie można uznać, że zeznania tego świadka są niewiarygodne. Powodowie nie wykazali, by Sąd Okręgowy, dając wiarę zeznaniom tego świadka, wykroczył poza ramy swobodnej oceny dowodów określone treścią art. 233 § 1 k.p.c. Inną natomiast rzeczą jest, czy w istocie zeznania tego świadka mogą być podstawą ustaleń, co do zakresu informacji udzielonych powodom przed zawarciem spornej umowy. Zdaniem Sądu Apelacyjnego wskazywany przez świadka M. D. fakt, iż w pozwanym banku obowiązywały określone procedury, co do zakresu informacji przekazywanych konsumentom, nie może prowadzić do ustalenia, w szczególności w ramach domniemania faktycznego, że powodowie zostali w sposób właściwy poinformowali o ryzyku walutowym i zasadach ustalania przez pozwany bank kursów walut obcych z tabel banku, w szczególności, gdy świadek ten nie wskazał żadnych konkretnych informacji, które miałyby być powodom przekazane.

Zasadnie zatem powodowie zakwestionowali prawidłowość ustalenia poczynionego przez Sąd Okręgowy, że znali oni ryzyko walutowe związane z zawartymi z pozwanym umowami. W wyroku z 20 września 2018 r. C -51/17 TSUE (pkt 78), interpretując art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, wskazał, że warunek dotyczący ryzyka kursowego musi zostać zrozumiany przez konsumenta zarówno w aspekcie formalnym i gramatycznym, jak i w odniesieniu do jego konkretnego zakresu, tak aby właściwie poinformowany oraz dostatecznie uważny i rozsądny przeciętny konsument mógł nie tylko dowiedzieć się o możliwości spadku wartości waluty krajowej względem waluty obcej, w której kredyt był denominowany, ale również oszacować – potencjalnie istotne – konsekwencje ekonomiczne takiego warunku dla swoich zobowiązań finansowych (podobnie TSUE w wyroku z 20 września 2017 r., C 186/16, pkt 49). Odwołując się do wcześniejszego orzecznictwa TSUE wyjaśnił, że kredytobiorca musi zostać jasno poinformowany, że podpisując umowę kredytu denominowanego w walucie obcej ponosi pewne ryzyko kursowe, które z ekonomicznego punktu widzenia może okazać się dla niego trudne do udźwignięcia w przypadku spadku wartości waluty, w której otrzymuje wynagrodzenie w stosunku do waluty obcej, w której kredyt został udzielony. Ponadto, przedsiębiorca w niniejszym przypadku instytucja bankowa, musi przedstawić ewentualne wahania kursów wymiany i ryzyko wiążące się z zaciągnięciem kredytu w walucie obcej (zob. podobnie wyrok z dnia 20 września 2017 r., C#186/16, pkt 50). Kontynuacją tej linii orzeczniczej jest wyrok TSUE z 10 czerwca 2021 r. (C- 776/19, pkt 65), w którym wyrażono pogląd, według którego w ramach umowy kredytu denominowanego w walucie obcej, narażającej konsumenta na ryzyko kursowe, nie spełnia wymogu przejrzystości przekazywanie temu konsumentowi informacji, nawet licznych, jeżeli opierają się one na założeniu, że równość między walutą rozliczeniową a walutą spłaty pozostanie stabilna przez cały okres obowiązywania tej umowy. Jest tak w szczególności wówczas, gdy konsument nie został powiadomiony przez

przedsiębiorcę o kontekście gospodarczym mogącym wpłynąć na zmiany kursów wymiany walut, tak że konsument nie miał możliwości konkretnego zrozumienia potencjalnie poważnych konsekwencji dla jego sytuacji finansowej, które mogą wynikać z zaciągnięcia kredytu denominowanego w walucie obcej (por. pkt 74 wyroku TSUE z 10 czerwca 2021 r., C-776/19).

Ciężar dowodu dopełnienia obowiązku informacyjnego, który ma kluczowe znaczenie dla oceny czy postanowienia umowy, z którymi powiązane jest ryzyko kursowe, z więc postanowienia umów regulujące mechanizm indeksacji, są zrozumiałe dla konsumenta, spoczywa na pozwanym banku. Jak bowiem wyjaśnił TSUE w wyroku z dnia z dnia 10 czerwca 2021 r. C-776/19, wykładni dyrektywy 93/13 należy dokonywać w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie temu, by ciężar dowodu w zakresie prostego i zrozumiałego charakteru warunku umownego w rozumieniu art. 4 ust. 2 tej dyrektywy spoczywał na konsumentce. Pozwany, zdaniem Sądu Apelacyjnego, temu ciężarowi nie podołał, skoro nie wykazał jakie konkretnie informacje o ryzyku walutowym zostały przekazane powodom. Samo podpisanie przez powodów oświadczeń o udzieleniu im informacji o ryzyku walutowym, jeśli nie można ustalić zakresu przekazanych powodom informacji, nie może prowadzić do ustalenia, że pozwany uczynił zadość obowiązkowi informacyjnym w sposób odpowiadający ukształtowanym w ww. orzecznictwie TSUE standardom. Treść oświadczeń podpisanych przez powodów, a ujętych w podpisanych przez nich umowach, może jedynie świadczyć o tym, że powodowie faktycznie zostali poinformowali o istnieniu tego ryzyka walutowego. Nie oznacza to jednak, że zostali poinformowali o istocie i potencjalnej skali tego ryzyka.

Niedopełnienie przez pozwanego banku obowiązku informacyjnego przesądza o tym, że za abuzywne należy uznać te wszystkie postanowienia umowy, których elementem jest ryzyko kursowe. Pogląd ten znajduje odzwierciedlenie w orzecznictwie TSUE na tle wykładni przepisów dyrektywy 93/13. W sprawach dotyczących kredytów denominowanych lub indeksowanych do walut obcych TSUE nie zawęży swojej oceny do klauzul przeliczeniowych, czy klauzuli spreadu walutowego, lecz odnosi się do klauzuli ryzyka walutowego (tak np. w wyroku z 14 marca 2019 r. C-118/17, pkt 35). Wskazuje, że warunek umowy kredytu denominowanego w walucie obcej, zgodnie z którym ryzyko kursu wymiany obciąża bez żadnych ograniczeń konsumenta – jako kompensata za korzystniejszą stopę procentową jest warunkiem określającym główny przedmiot umowy, którego nieuczciwy charakter, co do zasady, nie może być badany. Można jedynie badać nieuczciwy charakter tego warunku i stwierdzić, że jest on nieuczciwy, jeżeli w momencie zawierania umowy i biorąc pod uwagę tekst i informacje otrzymane od instytucji kredytowej treść tego warunku nie była jasna ani zrozumiała dla właściwie poinformowanego oraz dostatecznie uważnego i rozsądnego przeciętnego konsumenta (tak też TSUE w wyrokach z: 20 września 2018 r., C-51/17, pkt 68, 14 marca 2019 r. C-118/17, pkt 48 oraz 3 października 2019 r. C-260/18 pkt 44). Stanowisko to koresponduje z art. 385⁽¹⁾ §1 zd. 2 k.c., stanowiącym implementację art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego trafnie powodowie zakwestionowali w swej apelacji stanowisko Sądu Okręgowego o braku abuzywności tych postanowień umów, które odsyłają do kursów CHF z tabel pozwanego banku. Należy zwrócić uwagę na szerokie już obecnie orzecznictwo, które w ramach kontroli indywidualnej jako nieuczciwe uznawało postanowienia odwołujące się do własnych tabel kursowych bez wskazania w umowie obiektywnych kryteriów ustalania kursów (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16, z 19 września 2018 r., I CNP 39/17, z 24 października 2018 r., II CSK 632/17, z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17, z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18, z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, z 29 października 2019 r. IV CSK 309/18 czy z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18). Zostało więc w tych orzeczeniach przesądzone, że niedozwolona jest konstrukcja przyznająca bankowi takie jak w tej sprawie prawo do jednostronnego przeliczenia zobowiązania konsumentów. Sąd Apelacyjny w pełni tę ocenę podziela. Nie ma przy tym racji Sąd Okręgowy, że powodowie winni wykazać, że kursy pozwanego odbiegają od rynkowych na tyle, że można je traktować jako ustalone w sposób dowolny. Ocena abuzywności na moment zawarcia umowy, a kwestia tego czy kurs stosowany przez pozwanego banku odbiegał od kursu rynkowego, jest kwestią dotyczącą wykonania umowy, a ta okoliczność nie ma znaczenia dla oceny abuzywności postanowień umowy. Podzielić trzeba stanowisko apelacji, że w zakwestionowanych przez powodów postanowieniach umów odsyłających do kursów waluty indeksacji z tabel pozwanego banku przy jednoczesnym braku sprecyzowania kryteriów ustalania tych kursów oraz

przedstawienia ich powodom w sposób pozwalający na całościową ocenę warunków zobowiązania, przyznano bankowi prawo do jednostronnego wyznaczania prawnie relewantnego kursu CHF. Ta nieprecyzyjność reguł budowania tabel i dowolność formuły spreadu, istotna szczególnie przy długotrwałym związaniu stron stosunkiem obligacyjnym, stwarzała stan wykraczający poza zwykłe ramy ryzyka przedsięwzięcia i narażała powodów na oddziaływanie czynników trudnych do obiektywnego zweryfikowania. O poziomie swego zadłużenia powodowie tak naprawdę dowiadywać się mieli każdorazowo po ściągnięciu wyliczonej przez bank raty z ich rachunku bankowego. Doszło zatem do nierównomiernego rozkładu praw i obowiązków stron, przy uprzywilejowaniu podmiotu profesjonalnego, mającego pozycją ewidentnie silniejszą w nawiązanym stosunku. Z punktu widzenia samej oceny klauzuli nie jest natomiast ważne, czy w praktyce z mechanizmów pozarynkowych pozwany korzystał i w jaki faktycznie sposób kursy były kształtowane. Należy podkreślić, że twierdzenie o swobodzie banku w kształtowaniu kursu waluty indeksacji we własnych tabelach, a tym samym wysokości zobowiązania powodów, jako kredytobiorców, należy odnosić do postanowień umów kredytu i umowy pożyczki, które nie precyzują, jakie parametry ekonomiczne i w jaki konkretny sposób pozwany uwzględnia przy ustalaniu kursów waluty indeksacji, a nie ogólnej działalności banku w sektorze bankowym, konkurencji na rynku usług bankowych, która wymusza potrzebę uwzględnienia realiów rynkowych przy kształtowaniu kursów walut w tabelach banku.

Tezę o niedozwolonym charakterze postanowień ujętych w stosowanym przez pozwanego wzorcu umowy o treści "Raty kapitałowo-odsetkowe oraz raty odsetkowe spłacane są w złotych po uprzednim ich przeliczeniu wg kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej (...) Banku S.A. obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50.", które stały się elementem umów zawartych przez strony (§ 11 ust. 4 umów (...) i (...) oraz § 10 ust. 4 umowy (...)), potwierdza fakt, że abuzywny charakter tego postanowienia został stwierdzony wyrokiem Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 27 grudnia 2010 r. XVII Amc 1531/09. Sąd Apelacyjny w niniejszym składzie podziela stanowisko Sądu Apelacyjnego w Warszawie wyrażone w wyroku z dnia z dnia 23 stycznia 2019 r. VII AGa 1427/18 Przewidziana w art. 479⁽⁴³⁾ k.p.c., iż rozszerzona podmiotowo prawomocność materialna wyroku uwzględniającego powództwo o uznanie postanowienia wzorca umowy za niedozwolone działa jednokierunkowo, tj. na rzecz wszystkich osób trzecich, ale wyłącznie przeciwko pozwanemu przedsiębiorcy, przeciwko któremu ten wyrok został wydany. Zgodnie z art. 479⁽⁴³⁾ k.p.c. w zw. z art. 9 ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz niektórych innych ustaw wynik kontroli abstrakcyjnej ma to znaczenie, że w procesie obejmującym incydentalną kontrolę sąd nie powinien już oceniać, czy określone postanowienie jest niedozwolone (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2015 r., III CZP 17/15, OSNC 2016/4/40). Nie przekreśla to możliwości indywidualnego badania postanowień umownych, ale przede wszystkim z punktu widzenia ich indywidualnego uzgodnienia z konsumentem (por. wyrok Sądu Najwyższego z 8 września 2016 r., II CSK 750/15). Nie ma w materiale procesowym uzasadnienia do twierdzenia, że rozwiązanie określające zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu i rat kapitałowo – odsetkowych było objęte takimi uzgodnieniami. Co prawda w umowie (...) nie ma zwrotu „oraz raty odsetkowe”, ale zdaniem Sądu Apelacyjnego, pominięcie tej części postanowienia nie zmienia faktu, że w pozostałej części, tj. odnośnie „spłat rat kapitałowo - odsetkowych” ta część postanowienia jest identyczna z tą, która została uznana za niedozwoloną. Co do zasady zgodzić się bowiem należy z powodami, że brak jest podstaw do uznania, że postanowienia umów, których spór dotyczy, były przedmiotem indywidualnych uzgodnień. Pozwany nie przedstawił dowodów pozwalających na ustalenie, że sporne postanowienie umowy ujęte we wzorcu umowy, którym pozwany bank się posługiwał, zostały z powodami indywidualnie uzgodnione.

Nie mają natomiast racji powodowie wskazując na błędne przyjęcie przez Sąd Okręgowy, że sporne umowy nie są nieważne z powodu ich sprzeczności z przepisami prawa. Warunki z art. 69 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (tekst jednolity: Dz.U. 2020 r., poz. 1896) zostały w analizowanych przypadkach spełnione i choć zastosowanie mechanizmu waloryzacji mogło prowadzić do obciążenia powodów obowiązkiem zwrotu sum kapitału o innej wartości rynkowej od pierwotnie przekazanych do wykorzystania, to tego rodzaju rozwiązanie uznawano w judykaturze za dopuszczalne (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16 czy z 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16) i ostatecznie zaakceptowane zostało przez ustawodawcę, który w ustawie z 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 165, poz. 984) uzupełnił prawo bankowe o nowe przepisy art. 69 ust. 2 pkt 4a i ust. 75b, mające zastosowanie także do umów zawartych przed wejściem w życie ustawy

nowelizacyjnej w odniesieniu do niespłaconej jeszcze części kredytu. Można więc przyjąć, że co do zasady umowa kredytu waloryzowanego nie narusza istoty umowy kredytowej. Także instytucja spreadu była przedmiotem zarówno wypowiedzi orzeczniczych (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 19 marca 2015 r., IV CSK 362/14, z dnia 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, z dnia 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16), jak i dopuścił te instytucję ustawodawca w ustawie z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (Dz.U. nr 126, poz. 715 ze zm.).

Gdy natomiast chodzi o sposób oznaczalności świadczeń kredytobiorcy, negatywna weryfikacja arbitralności i jednostronności działań banku powinna odbywać się w płaszczyźnie art. 385¹ k.c., które to przesłanki są zbliżone do zasad współzycia społecznego (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 1 marca 2017 r. IV CSK 285/16 czy z 27 listopada 2019r. II CSK 483/18). Zawarta tam sankcja szczególna zastrzeżona została na korzyść konsumenta, pozwala więc zabezpieczyć w szerokim zakresie interesy konsumenta. Również dotychczasowe orzeczenia Sądu Najwyższego, jakie dotyczyły kształtowania kursu waluty indeksacyjnej przez bank bez wskazania w umowie obiektywnych kryteriów ustalania tych kursów, oceniano właśnie jako niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. 385¹ k.c.

Stwierdzenie niedozwolonego charakteru postanowień nie prowadzi wprost do nieważności umowy w całości. Przepis art. 385¹ k.c. przewiduje w takim wypadku szczególną sankcję - niezwiązania konsumenta wadliwymi postanowieniami, strony pozostają natomiast związane umową w pozostałym zakresie. W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości przyjmuje się, że art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (DZ.Urz.U.E.L. z 1993 r., nr 95, s. 29) nakazuje uznać warunek nieuczciwy za nieistniejący, zaś utrzymanie całej umowy powinno być weryfikowane w sposób obiektywny. Trybunał Sprawiedliwości sprzeciwia się przy tym modyfikacji przez sąd treści umowy przez zastąpienie klauzul niedozwolonych innymi przepisami dyspozytywnymi z krajowego porządku prawnego, poza przypadkami gdy brak takiego zastąpienia prowadziłby do skutków niekorzystnych dla konsumenta, czyniąc ze stwierdzenia abuzywności sankcję dla niego dotkliwą (por. np. wyroki Trybunału Sprawiedliwości: z 15 marca 2012 r., C – 453/10, z dnia 30 kwietnia 2014r., C -26/13, z dnia 26 marca 2019 r., C – 70/17 i C 179/17, z 3 marca 2020 r, C 125/18). Analizując w wyroku z 3 października 2019 r., C – 260/18 klauzule waloryzacyjne w umowie kredytowej opartej na polskim porządku prawnym Trybunał Sprawiedliwości zwrócił uwagę, że unieważnienie takich klauzul prowadzi nie tylko do zniesienia mechanizmu waloryzacyjnego oraz różnic kursów walutowych, ale również – pośrednio – do zaniknięcia ryzyka kursowego, które jest bezpośrednio związane z waloryzacją. Wyrzucił tym samym wątpliwości odnośnie do obiektywnych możliwości utrzymania umowy, a przy tym negatywnie ocenił możliwość zastąpienia niewiążących konsumenta postanowień umownych rozwiązaniami ogólnym, w szczególności odwołującymi się do zasad słuszności lub ustalonych zwyczajów.

W świetle tych wskazań, w pierwszej kolejności odpowiedzieć należało na pytanie o możliwość utrzymania stosunków prawnych wykreowanych spornymi umowami. Ocena możliwości utrzymania umowy powinna być dokonywana według podejścia obiektywnego, a zatem zasadnicza staje się przede wszystkim odpowiedź na pytanie o możliwość ustalenia praw i obowiązków stron właściwych dla danego stosunku prawnego. Strony zakładały kredyt złotowy indeksowany do franka szwajcarskiego, ze stopą procentową właściwą dla tej waluty. Usunięcie klauzul waloryzacyjnych i uznanie kredytu za typowo złotowy, z nieadekwatnym do niego oprocentowaniem, prowadziłoby do istotnego przekształcenia stosunku kredytowego, z pozbawieniem go elementów ryzyka właściwego wybranej formie kredytowania. Wadliwość pierwszego przeliczenia, przy uruchomieniu kredytu, czyniłaby nieaktualnymi wielkości określone w harmonogramach, zaś brak oznaczenia właściwego kursu kupna waluty obcej wykluczałby ustalenie równowartości w złotych polskich poszczególnych rat w przypadku każdej z trzech umów zawartych przez powodów. Eliminacja klauzul zerwałaby zatem jakiegokolwiek powiązanie między kwotą kredytu w złotych polskich a sumą rat kredytowych w CHF. Możliwość wykonania umów wymagałby więc ich uzupełnienia o dodatkowe rozwiązania, co w świetle dotychczasowego orzecznictwa TSUE, jest niedopuszczalne. Cel założony w art. 7 ust. 1 dyrektywy byłby bowiem osłabiony, gdyby sąd mógł kształtować postanowienia umowne i w razie stwierdzenia nieuczciwości niektórych z nich - swobodnie je zastępować (por. wyrok z 26 marca 2019 r., C 70/17 i C 179/17).

Co prawda w niektórych orzeczeniach TSUE nie wykluczał zastąpienia nieuczciwego postanowienia, ale zastrzegając, że może nastąpić to w razie wyrażenia zgody przez strony, a poza tym możliwość tę ograniczono do przypadków,

w których usunięcie nieuczciwego postanowienia umownego, wbrew woli konsumenta, zobowiązywałoby sąd do unieważnienia umowy jako całości, narażając go tym samym na szczególnie szkodliwe skutki (por. np. wyroki Trybunału Sprawiedliwości: z 15 marca 2012 r., C – 453/10, z dnia 30 kwietnia 2014 r., C -26/13, z dnia 26 marca 2019 r., C – 70/17 i C 179/17, z 3 marca 2020 r. C - 125/18). Dopiero w takiej sytuacji, jak podkreślił Trybunał Sprawiedliwości w wyroku z 25 listopada 2020 r., C – 269/20, sąd krajowy podjąć powinien „wszelkie niezbędne środki mające na celu ochronę konsumenta przed szczególnie szkodliwymi konsekwencjami, jakie może wyrzucić unieważnienie danej umowy kredytowej, w szczególności ze względu na natychmiastową wymagalność wierzytelności przysługującej przedsiębiorcy”, mając na uwadze przede wszystkim „wysoki poziom ochrony konsumentów, jaki powinien zostać zapewniony zgodnie z dyrektywą 93/13”. W świetle jednoznacznego stanowiska powodów w niniejszej sprawie brak jest podstaw do uznania, że zachodzą ww. okoliczności uzasadniające uzupełnienie umów w interesie powodów jako konsumentów.

Roszczenia powodów, co do zasady, zasługiwały więc na uwzględnienie. Jeśli chodzi o stwierdzenie nieważności umowy (...), to zdaniem Sądu Apelacyjnego powodowie mają interes prawny w żądaniu takiego ustalenia. Otwarcie drogi procesu o świadczenie pozwala na przesłankowe rozstrzygnięcie o różnicy zdań co do stosunku prawnego będącego źródłem zapłaty i w tym procesie obie strony mogą bronić swych racji (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 29 lutego 1972r., I CR 388/71, z dnia 5 lutego 2009r., I CSK 332/08, Lex nr 500176, z dnia 9 grudnia 2011r., III CSK 138/ 11). Reguła ta nie ma jednak charakteru bezwzględnego. Powodowie nie tracą więc interesu prawnego, gdy sfera ich ochrony prawnej jest szersza i wyrok w sprawie o świadczenie nie usunie wszystkich niepewności mogących wynikać z określonego stosunku w przyszłości. Ma to często miejsce w przypadku domagania się ustalenia nieważności umowy, gdy z naruszonego stosunku prawnego wypływa lub może wypłynąć jeszcze więcej roszczeń (por. uchwała Sądu Najwyższego -z dnia 17 kwietnia 1970 roku, III PZP 34/69, czy wyroki: z dnia 17 maja 1966 roku, I CR 109/66, I PKN 629/01 z dnia 21 września 2018 roku, V CSK 540/17). Termin spłaty kredytu udzielonego umową (...) jeszcze nie upłynął, zatem powództwo o ustalenie nieważności tej umowy rozwieje wszelkie wątpliwości co do przyszłych obowiązków powodów wynikających z tej umowy. Dlatego też Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok i ustalił nieważność umowy o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych (...) o nr (...) z dnia 29 marca 2007 r. zawartej przez powodów oraz (...) Bank Spółkę Akcyjną z siedzibą w W..

Pozostałe umowy, których spór dotyczy, zostały przez powodów w całości zrealizowane i ostatecznie powodowie zrezygnowali z ustalenia nieważności tych umów.

Tym niemniej, wskazując na nieważność wszystkich trzech umów powodowie podtrzymali swe roszczenia o zwrot kwot nienależnie spełnionych na rzecz pozwanego świadczeń.

Jeżeli bez bezskutecznego postanowienia umowa kredytu nie może wiązać, konsumentowi i kredytodawcy przysługują odrębne roszczenia o zwrot świadczeń pieniężnych spełnionych w wykonaniu tej umowy (art. 410 § 1 w związku z art. 405 k.c.). Kredytodawca może żądać zwrotu świadczenia od chwili, w której umowa kredytu stała się trwale bezskuteczna. Oczywiście jest że kredytobiorca może również żądać zwrotu części spełnionego nienależnie świadczenia.

Dlatego też Sąd Apelacyjny uznał apelację powodów za zasadną również co do żądania zwrotu świadczeń spełnionych we wskazanych w pozwie okresach, z tym zastrzeżeniem, iż za uzasadniony częściowo należało uznać podniesiony przez pozwanego bank zarzut zatrzymania. Pozwany skorzystał z przysługującego mu prawa zatrzymania składając powodom oświadczenia materialnoprawne z 24 maja 2021 r., które zostały doręczone powodom 31 maja 2021 r.

Sąd Apelacyjny w obecnym składzie podziela pogląd wyrażony w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 2014 r. (IV CSK 440/13), że umowa kredytu jest umową wzajemną. Zobowiązanie kredytodawcy do udostępnienia środków pieniężnych jest odpowiednikiem zobowiązania kredytobiorcy do zapłacenia oprocentowania i prowizji. Z tych względów znajdują do niej zastosowanie przepisy Kodeksu cywilnego o skutkach wykonania i niewykonania zobowiązań z umów wzajemnych (art. 487 k.c. i nast.). Co istotne, w doktrynie wyrażany jest pogląd o możliwości stosowania art. 497 k.c. w związku z art. 496 k.c. w drodze analogii do umów, które nie mają charakteru umów

wzajemnych (por. T. Wiśniewski w „Prawo zatrzymania w kodeksie cywilnym” str. 122-123, Warszawa 1999 str. 123). Trzeba jednak wskazać, że skorzystanie z prawa zatrzymania, może dotyczyć li tylko roszczenia wzajemnego, a nie jakiegokolwiek roszczenia przysługującego dłużnikowi. Dlatego też zarzut zatrzymania nie mógł być uwzględniony w zakresie, w jakim obejmował roszczenie o wynagrodzenie z korzystania z kapitału, które nie jest roszczeniem wzajemnym z umowy kredytu, czy pożyczki.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego nie mają racji powodowie zarzucając, że podniesienie przez pozwanego zarzutu zatrzymania stanowi nadużycie prawa procesowego. Zasadnie natomiast powodowie wskazali, że zarzut zatrzymania był zasadny jedynie częściowo, bowiem pozwany błędnie wskazał kwoty faktycznie wypłacone powodom. Na podstawie umowy z dnia 20 lutego 2007 r. powód wypłacił jedynie kwotę 334 299 zł, a nie kwotę 344 400 zł, o jakiej mowa w oświadczeniu o skorzystaniu z prawa zatrzymania. Z kolei na podstawie umowy pożyczki z dnia 3 lutego 2009 r. powodowie otrzymali jedynie kwotę 98 717,95 zł, a nie kwotę 100 100 zł, o jakiej mowa w oświadczeniu o skorzystaniu z prawa zatrzymania.

Należy zaaprobować stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w wyroku z dnia 7 stycznia 2005 r. (IV CK 204/04), że wymagalność zobowiązania nie zachodzi, gdy dłużnik dysponuje zarzutem hamującym roszczenie wierzyciela, a takim zarzutem jest niewątpliwie zarzut zatrzymania. Skuteczne skorzystanie przez stronę z prawa zatrzymania wzajemnego świadczenia pieniężnego wyłącza opóźnienie w spełnieniu tego świadczenia, (tak też Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 31 stycznia 2002 r., IV CKN 651/00, OSNC 2002, nr 12, poz. 155). Dlatego też roszczenie o odsetki za okres od skorzystania przez pozwanego z zarzutu zatrzymania, tj. dnia 31 maja 2021 r. nie mogło być uwzględnione. Jeśli natomiast chodzi o odsetki dochodzone za wcześniejszy okres, to zdaniem Sądu Apelacyjnego powodowie mogą domagać się odsetek poczynając od dnia od dnia 23 października 2020 r., bowiem od tej daty roszczenia powodów należy uznać za wymagalne.

W uchwale z dnia 7 maja 2016 r. (III CZP 6/21) Sąd Najwyższy powiązał wymagalność roszczenia banku o zwrot kapitału udostępnionego kredytobiorcom od trwałej bezskuteczności umowy, co wymaga należytego poinformowania konsumenta o skutkach bezskuteczności (nieważności) umowy. Dopiero w razie potwierdzenia klauzuli abuzywnej przez konsumenta, kiedy to klauzula oraz umowa stają się skuteczne z mocą wsteczną, albo odmowy jej potwierdzenia (upływu rozsądnego czasu do potwierdzenia), kiedy to dochodzi do utrzymania umowy z regulacją zastępczą (jeżeli są spełnione stosowne przesłanki) albo do całkowitej i trwałej bezskuteczności (nieważności) umowy, powstaje stan, w którym „czynność prawna zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po spełnieniu świadczenia” w rozumieniu art. 410 § 2 in fine k.c. Z tym momentem należy wiązać wymagalność świadczeń stron o zwrot korzyści uzyskanych bez podstawy prawnej (art. 410 § 2 k.c.). W niniejszej sprawie kaskadowa konstrukcja roszczeń i ich uzasadnienie zakładające możliwość utrzymania umowy w mocy z pominięciem postanowień, dowodzi, że powodowie co najmniej dopuszczali dalsze wykonywanie umowy. Dopiero na rozprawie w dniu 22 października 2020 r. powodowie złożyli oświadczenia z dnia 12 października 2020 r. o akceptacji skutków upadku umowy. Z tego oświadczenia należy wywieść brak zgody na dalsze obowiązywanie umów z klauzulami niedozwolonymi. W konsekwencji umowy kredytu stały się bezskuteczne w sposób trwały ze skutkiem ex tunc. Pozwany na rozprawie w dniu 22 października 2020 r. powziął wiedzę o stanowisku powodów, a tym samym dalszych losach wszystkich trzech umów. Dlatego zdaniem Sądu Apelacyjnego o opóźnieniu pozwanego w zwrocie nienależnych świadczeń na rzecz powodów można mówić poczynając od 23 października 2020 r. Z tych samych powodów uznać należy, że nie są przedawnione roszczenia banku o zwrot kapitału przekazanego powodom, tak jak i roszczenia powodów z zwrotu spełnionych na rzecz pozwanego świadczeń. Zdaniem Sądu Apelacyjnego dodatkowo wskazać należy, że w sytuacji, gdy przedmiotem oceny w niniejszej sprawie jest żądanie ustalenia nieważności umów, podniesienie przez powodów zarzutu przedawnienia roszczeń banku, zanim zasadność roszczeń o ustalenie nieważności umów została przesądzona orzeczeniem sądu, wobec istotnych rozbieżności w orzecznictwie sądów kwestii, które legły u podstaw zarzutu nieważności umów, należy uznać za sprzeczne z zasadami współzycia społecznego.

W konsekwencji Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmienił również zaskarżony wyrok w ten sposób, że zasądził od pozwanego na rzecz powodów:

- kwotę 206 600, 30 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 23 października 2020 r. do dnia 31 maja 2021 r. oraz kwotę 85 331, 40 CHF z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 23 października 2020 r. do dnia 31 maja 2021 r., przy czym zapłata tych kwot winna nastąpić po zaoferowaniu przez powodów pozwanemu bankowi kwoty 334 299 zł,

- kwotę 48 446, 13 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 23 października 2020 r. do dnia 31 maja 2021 r. oraz kwotę 19 497,42 CHF z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 23 października 2020 r. do dnia 31 maja 2021 r., przy czym zapłata tych kwot winna nastąpić po zaoferowaniu przez powodów pozwanemu bankowi kwoty 110 000 zł,

- kwotę 27 685,36 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 23 października 2020 r. do dnia 31 maja 2021 r. oraz kwotę 33 589,33 CHF z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 23 października 2020 r. do dnia 31 maja 2021 r., przy czym zapłata tych kwot winna nastąpić po zaoferowaniu przez powodów pozwanemu bankowi kwoty 98 717,95 zł.

W konsekwencji Sąd Apelacyjny zmienił również rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów procesu, zasądając na podstawie art. 100 zd. drugie k.p.c. od pozwanego na rzecz powodów kwotę 11 817 zł.

W pozostałym zakresie apelacja powodów, jako niezasadna, została oddalona w oparciu o art. 385 k.p.c.

O kosztach postępowania apelacyjnego Sąd Apelacyjny orzekł na podstawie art. 100 zd. drugie k.p.c.

Beata Kozłowska